

Tereza Hebnarová: Pod vrstvou prachu

Kap, kap, kap.

Balancovala jsem na malé stoličce a sledovala kapky deště dopadající na okno. Ten starý rozviklaný kus nábytku sotva držel pohromadě, ale nic lepšího jsem na půdě neobjevila. Hrozilo mi, že se ze stoličky každým okamžikem zřítím, bez ní bych ale na maličké kulaté okénko nedohlédla.

Kap, kap, kap.

Děšť hlasitě bubnoval do skla. Přes tlustou vrstvu prachu na okně jsem kapky viděla jen jako drobné rozmazané šmouhy. Nesměla jsem ho však otřít. Někdo by si mohl všimnout, že je po tak dlouhé době zase čisté. Nebo hůř, mohli by zahlédnout mě.

Byla jsem v pokušení kreslit na sklo různé obrázky. Doma jsem to tak dělávala. Ale i to bylo zakázané.

Místo toho jsem jen čmárala prstem do špíny na parapetu.

Kap, kap, kap.

Kéž bych tak mohla vystrčit ruku z okna a deště se dotknout. Představovala jsem si, že cítím chladnou vodu na kůži a její vůni ve vzduchu.

Píchlo mě u srdce.

Tolik mi chyběl okolní svět, od kterého jsme byli už několik měsíců odříznuti.

Přála bych si znovu běhat bosa po trávě. Cítit její stébla na chodidlech. Trhat na zahradě voňavé květiny a rozplývat se nad pestřými barvami jejich květů. Poslouchat cvrlikající ptáky ukryté ve větvích. Nebo třeba jen vyjít ven a nadechnout se čerstvého vzduchu.

Stýskalo se mi po domově, po mém starém životě.

Kap, kap, kap.

Tohle už nebyly dešťové kapky. To mé slzy dopadly na zaprášený parapet.

Jmenuji se Judita. Jsem obyčejná třináctiletá dívka, ale obyčejný život mi byl odepřen. Bylo to už víc než půl roku, co jsme se s rodiči a mladší sestrou ukryli na půdě. V maličkém bytě pod námi bydlela babička, matka mé matky. To ona nás tu schovala.

A i přesto, že o nás kromě babičky nikdo nevěděl, museli jsme se dnem i nocí neustále strachovat. Báli se hladu, zimy, odhalení... Za těch pár měsíců už jsem si stačila osvojit nový zlozvyk – nadsakovat při každém sebemenším zvuku. Srdce mi vylétlo do krku pokaždé, když jsem na chodbě pod námi zaslechla něčí kroky.

Úkryt, hladovění, zděšení, to vše nás postihlo jen kvůli našemu původu. Jako Židé jsme

byli nuceni žít v neustálém strachu o holý život. Každý den, kdy jsme se probudili, mohl být naším posledním. Mohli jsme ve schránce najít předvolání nebo nás klidně mohli odvléct z vlastního domu. Když jsem se ptala otce, proč tomu tak je, řekl, že podle některých lidí není ve světě pro Židy místo.

Má matka původně Židovka nebyla. Když si brala otce, dohodli se, že mě a mou sestru Sáru vychovají v židovské víře. A přestože vyznání oficiálně nezměnila, i jí teď hrozila smrt. To ona byla jediným důvodem, proč babička svolila, že nás schová na půdě. Přestože se s matkou kvůli mému otci kdysi pohádaly, nenechala by svou dceru na holičkách.

Babička byla rozhodná a nezávislá žena. Byla velmi přísná, ale když chtěla, uměla být laskavá. A ačkoliv jsem babičce zazlívala, že se k matce obrátila zády, musela jsem ji obdivovat. Ztratila manžela, donedávna i své jediné dítě, a přesto žila dál svůj život.

Její manžel, můj dědeček, zemřel, ještě než se matka vdala. Nic víc jsem o něm nevěděla, matka ani babička o něm mluvit nechtěly. Všimla jsem si, jak pokaždé stočily téma rozhovoru jinam. Ráda bych se o něm dozvěděla víc, ale neodvažovala jsem se ani jednu z nich rozčítit. Proto jsem se často probírala krabicemi na půdě, tiše a opatrně z nich vytahovala staré haraburdí a snažila se odhalit střípky jejich minulosti.

Sára se ničím takovým nezaobírala. Byla na to příliš malá, příliš nevinná. Bylo jí teprve šest, před ukryváním ani nestihla nastoupit do školy. Neznala abecedu a přečíst uměla jen pár základních vět, které jsem ji naučila. Sára ale milovala pohádky, a proto jí i mně otec každou noc šeptem předčítal.

„Bylo, nebylo.“ Těmito slovy začínal otec každé vyprávění.

Sára přestala brebentit a zalezla si vedle mě pod peřinu. Uvelebila jsem se v posteli a zavřela oči. Při otcově čtení jsem je vždy zavírala. Dokázala jsem se tak lépe vžít do příběhu. Příběhu, který se odehrál daleko odsud, někde tam venku ve světě.

„Žila jednou jedna princezna.“

„Byla hezká?“ skočila mu Sára do řeči. To byl pro změnu její zvyk při večerním čtení. Nevydržela být chvíli potichu.

„Byla moc hezká. Tak krásná, že se do ní zamiloval každý, kdo ji spatřil,“ odpověděl jí otec. Nikdy sestru neodbyl a na její všetečné otázky trpělivě odpovídal.

„A také byla milá a laskavá,“ pokračoval. „Od ostatních princezen se ale velmi lišila. Když ráno vstala, neoblékla se do honosných šatů, nevybrala si žádné drahocenné šperky, ani se hodiny neparádila před zrcadlem. Místo toho si na sebe vzala prosté šaty a vyrazila do města. Tam pomáhala každému, kdo zrovna potřeboval pár rukou navíc. S pekařkou pletla vánočky, s

ševcem šila boty a s dětmi si hrála na honěnou.“

„A starala se taky o koně?“ ozvala se znovu Sára.

Otec se usmál.

„Ano. A občas jim přinesla i něco na zub. Lidé ve městě princeznu zbožňovali. Ale její otec se na počiny své dcery díval jinak. Král jí často její chování vytýkal. Chtěl, aby jeho dcera trávila více času v paláci a věnovala se vyšívání nebo etiketě. Neustále jí připomínal, že nebude dobrou královnou.“

„Ten byl zlý,“ pošeptala mi sestra do ucha.

„Jednoho nešťastného dne král zemřel. Princezna byla korunována na královnu, měla však strach, že jí panování nepůjde. Snažila se ale ze všech sil, a nakonec z ní byla ta nejlepší královna, která kdy v království vládla. Lidé ji milovali ještě víc než předtím a oslavovali ji ještě několik dalších let. Zazvonil zvonec a pohádka je konec.“

Otec zavřel knihu.

„V té pohádce se skrývá hluboké ponaučení, dívky. To, že vám někdo říká, jací jste, ještě neznamená, že je to pravda. Vaše místo ve světě není určeno tím, kým se narodíte. Musíte si ho vydobýt svými vlastními silami. Určujete ho jen vy a nikdo jiný.“

Vzala jsem si jeho slova k srdci. Mé místo ve světě. Byla jsem Židovka a každý den mi to bylo připomínáno, třeba už jen tím, že jsem tu byla zavřená. Ale co kdybych mohla být i něčím víc?

Byl nedělní podvečer. Zatímco matka vařila večeři, já prostírala stůl. Každou neděli babička večeřela nahoře společně s námi. Bylo to riskantní, ale matka na tom trvala. Otec seděl se Sárou na posteli a učil ji číst. Na klíně měl otevřený starý slabikář, v němž ukazoval Sáře jednotlivá slova a písmena. Naslouchala jsem sestřině kostrbaté četbě a skládala přitom příbory vedle talířů.

Odbila šestá. Velké hodiny, postavené v babiččině obýváku, byly slyšet až sem nahoru. Za bezesných nocí jsem často naslouchala rytmickému tikání jejich ručiček.

Na schodech se objevila babička. Skryté dveře v kumbálu, které vedly na půdu, uměla otevírat téměř neslyšně. Její příchod znamenal čas večeře. Otec odložil slabikář a se Sárou se posadili ke stolu. Babička se usadila na své obvyklé místo v čele. Matka začala nalévat horkou polévku.

Při jídle nikdo nemluvil, jediným zvukem bylo cinkání lžic o talíře. Poslušně jsem snědla svou porci. Byla to hutná hrachová směs, spíš kaše než polévka. Matka byla vynikající kuchařka, ale za posledních sedm měsíců neměla moc z čeho vařit. Na jídlo, které většinou

nemělo žádnou chuť, si však nikdo nestěžoval, dokonce ani Sára.

„Děje se venku něco nového?“ zeptala se najednou matka babičky. Nastražila jsem uši, ale nezvedla oči od talíře.

„Nic zajímavého,“ odpověděla babička stručně.

Věděla jsem, že to není pravda. Nikdy nám nevyprávěla o dění mimo dům.

Babička nám nepovolila vzít si na půdu ani rádio. Matka se neustále snažila ho od ní vyprosit a já ji v tom podporovala. Jedno totiž měla babička v bytě, a přestože jeho prostřednictvím poslouchala důležité informace, s matkou jsme byly přesvědčené, že by mělo být nahoře. Pro nás čtyři totiž představovalo jediné spojení se světem.

„Snad už se válka blíží ke konci,“ poznamenala matka, zřejmě zklamaná babiččinou odpovědí.

„Těším se, až bude konec,“ ozvala se Sára. „Zase se uvidím s Annou!“

Usmála jsem se, když sestra vykřikla jméno své nejlepší kamarádky. I mně chyběli mí přátelé.

„Tiše!“ okřikla ji popuzeně babička. „Nebo už Annu neuvidíš.“

„A proč?“ zajímala se sestra.

„Protože když budeš pořád tak hlasitá, přijde si pro nás všechny gestapo.“

Zastavilo se mi srdce. To slovo v nás všech vyvolávalo úděsný strach. Vznášelo se ve vzduchu jako tichá hrozba.

„Co je to gestapo?“ zeptala se Sára. Matka upustila lžici.

„To by stačilo. Judito, běž uložit sestru,“ zavelel otec.

Bez odmlouvání jsem vstala a odvedla Sáru k naší posteli na druhé straně půdy. Došlo jí, že řekla něco, co neměla. Po tvářích se jí koulely slzy. Setřela jsem jí je cípem deky a pomohla jí převléknout se do noční košilky.

Vlezla si pod deku a přemlouvala mě k přečtení pohádky. Čtení patřilo výhradně otci, ale tentokrát jsem souhlasila. Potřebovala jsem ji rychle uspat a pomoci matce s nádobím, abych také mohla jít co nejdříve spát. Rozložila jsem si knihu na kolenou, ale ještě než jsem se stihla dát do čtení, Sára mě přerušila.

„Ty víš, co je gestapo?“ vypadlo z ní.

Mučivý pocit strachu, který se mi podařilo zahnat, byl zpět. Než jsme se tu ukryli, rodiče si vzali Sáru stranou, aby jí vysvětlili, proč budeme muset zůstat nějakou dobu schovaní na půdě. I se mnou si takto vážně promluvili, ale tušila jsem, že Sáře nepověděli tolik, co mně. Navíc jsem už spoustu věcí zaslechla ve škole. Očividně jí nevysvětlili, co to gestapo je, a tak to zbylo na mě.

„Ano, vím,“ odpověděla jsem jí opatrně. „Jsou to takoví... zlí páni.“

Vykulila oči a vypadala, že se znovu rozpláče. „Nechci, aby si pro nás přišli.“

Začala natahovat moldánky a já zalitovala, že jsem vůbec něco řekla.

„Je to v pořádku. Nikdo si pro nás nepřijde,“ chlácholila jsem ji. Něžně jsem ji hladila po vlasech, dokud se neuklidnila. Brzy jí klesla víčka a má malá sestřička konečně usnula.

Ráno byl jasný slunečný den. Alespoň myslím, že byl. Odtušila jsem to ze sluneční záře, která pronikla zaprášeným okénkem až k nám. Zlatavé paprsky ozářily nejprve podlahu a pak i zeď. Se Sárrou jsme u nich strávily celé ráno. Seděly jsme na podlaze a foukaly prach z beden do proužků světla. Sledovaly jsme, jak jeho zrnka víří ve vzduchu a poté klesají zpět na zem.

Zábavu nám utnula až matka, která si mě zavolala na pomoc s obědem. Vařily jsme mlčky. Skoro veškeré činnosti tady nahoře probíhaly beze slov.

Dole na schodech se ozvaly kroky. Lekla jsem se, až mi málem vypadl rendlík z ruky. I rodiče znehybněli. Návštěvník vystoupal až nahoru.

Ze srdce mi spadl obrovský kámen, když jsem spatřila babiččinu tvář. Mé zkoprnělé tělo se konečně uvolnilo. Málem jsem se rozběhla babičku obejmout, vzápětí jsem se však zarazila.

Co dělá babička nahoře? Dnes nebyla neděle, tak proč sem za námi přišla?

Jako první si vzala slovo matka.: „Posaď se, mami. Za chvíli bude oběd.“

„Nepřišla jsem na oběd. Chci vám něco dát.“

Matka nechápavě nakrčila obočí.

„Byl bys tak laskav, Jakube?“ obrátila se babička na otce a pokynula mu, aby šel s ní. Otec zmizel s babičkou dole.

Byla jsem zvědavá. Co by nám asi mohla babička chtít dát? Mou zvědavost ale přemohl bodavý osten závisti. Kéž by si místo otce zavolala babička mě. Stokrát radši bych sešla dolů do babiččina maličkého bytu než tu nervózně čekat.

Těch pár minut, co strávil otec dole, mi připadalo jako hodiny. Pak se ale konečně vrátil. Vynořil se na schodech a v rukou nesl...

„Rádio!“ vyjekla nadšeně Sára.

„Tiše!“ okřikla ji matka, ale i jí vytanul na tváři úsměv. Nám všem.

Měla jsem takovou radost, že jsem nejdřív nerozeznala podivný hluk dole. I rodiče ho museli zaznamenat, jelikož otec zdvihl dlaň na znamení, že máme mlčet.

Nakláněla jsem se nad schody a poslouchala. Znělo to jako něčí hlasy. Nebyly moc dobře slyšet, musely vycházet z přízemí domu. Byly hluboké, zřejmě mužské a mluvily cizím

jazykem. Snažila jsem se rozeznat nějaká slova, ale marně.

Hlasy umlkly. Vystřídalo je dupání těžkých bot po schodech.

Zastavilo se mi srdce. Nerozuměla jsem, co ti lidé říkali, ale především jsem poznala jazyk, kterým mluvili. Němčina.

Všechno se seběhlo až příliš rychle. Matka mě popadla za ruku a otec chytil Sárú do náruče. Běželi s námi dozadu, kde byly naskládané největší a nejtěžší bedny. Ještě jsem zahlédla babičku, jak mizí na schodech, než mě matka natlačila za jednu z beden.

Všichni čtyři jsme se vměstnali do maličkého prostoru a tiskli se k sobě. Srdce mi bilo jako na poplach. Nedokázala jsem ho utišit. Prudce a až příliš hlasitě mi bušilo v hrudi.

Dole se ozvaly výkřiky. Netroufla jsem si uvažovat, zda by mohly patřit babičce.

Podlaha se otřásla, jak na ni vstoupilo hned několik párů nohou. Dunění jejich bot roztráslo bedny kolem nás. Bylo jen otázkou času, než nás najdou. Všichni jsme to věděli.

Pomyslela jsem na všechny ty věci, které jsem si přála udělat, ale už nikdy to nestihnu. Jak jsem tehdy v noci přemýšlela o svém místě ve světě. Zřejmě už se mi nepodaří si ho vydobýt.

Dupavé kroky se přiblížily.

Něčí ruka mi pevně stiskla rameno.

Pak se kroky zastavily. Přímo před naším úkrytem.

Na paži mi dopadly dvě horké kapky slz. Nedokázala jsem odhadnout, či byly. Dost možná mé vlastní. Tiskli jsme se k sobě příliš pevně a nejspíš jsme plakali úplně všichni.

Má rodina. Oni byli mé místo ve světě. Byla jsem dcera, vnučka, sestra. Byla jsem tu pro ně a oni tu byli pro mě. To k nim jsem patřila.

Ozvalo se skřípění a pak ke mně pronikl proužek světla. Zamžourala jsem nahoru. Místo beden jsem spařila přísnou tvář nějakého muže.

Při pohledu do jeho neúprosných modrých očí jsem věděla, že se mé místo ve světě právě obrátilo v prach.